

AKADÉMIA KLASICKEJ EKONÓMIE 2024

Zásahy vlády a ich vplyv na ekonomiku

Každá vláda si vo svojom programovom vyhlásení stanovuje priority, ktoré chce za dané obdobie, čo je pri moci aj dosiahnuť. Cez rôzne nástroje hľadá peniaze na dosiahnutie týchto svojich cieľov a ovplyvňuje tak finančnú kondíciu nielen firiem, ale aj obyvateľstva. Vláda realizuje svoje politiky aj cez fiškálne nástroje. Medzi ne určite patrí to, že deficit verejných financií nesmie prekročiť 3% HDP a dlh nesmie presiahnuť 60% HDP. Tieto kritériá sú súčasťou hodnotenia krajín Európskej únie¹. Vláda však realizuje aj svoje vládne výdavky a prijíma opatrenia vo forme zvyšovania daní. Vláda SR v roku 2009 v období finančnej krízy vykázala deficit verejných financií vyše 6% HDP. Vláda SR vo volebnom období 2012 - 2016 znížila odvody do druhého piliera a sporiteľom tak odchádzali na ich účty menej peňazí. To má za dôsledok tú skutočnosť, že sporitelia budú mať v konečnom výsledku nasporenú menšiu sumu peňazí. Ďalším negatívom bolo to, že vláda urobila z akciových fondov typ investície, kde sa museli garantovať výnosy. Čo malo za následok aj to, že dôchodkové správcovské spoločnosti museli prekopáť zloženie portfólií a nakupovať najmä konzervatívne investície ako sú štátne dlhopisy. Následok bol ten, že sporitelia prišli na zhodnotení o stovky eur.

V roku 2016 sociálno-demokratická vláda zaviedla vlaky „zadarmo.“ Toto opatrenie bolo predstavené ako sociálne s tým, že bolo cieľom aby sa vlakmi prepravovalo viac ľudí. V skutočnosti to však nebolo a nie je „zadarmo“, pretože túto vymoženosť platia aj tí, ktorí vlakmi vôbec necestujú. Navyše sa v ľuďoch mylne, avšak účelovo vytvára ilúzia, že niečo, čo poskytuje štát, nič nestojí. To, že za niečo platíme určitú cenu v peniazoch je vyjadrením toho, ako je konkrétny statok, či služba vzácny. Ak je niečo „zadarmo“, tak si to ľudia zväčša nevážia a berú to ako samozrejmosť. To, že niečo je „zadarmo“ je podľa môjho názoru zároveň dehonestáciou tých ľudí, ktorí určitú službu zabezpečujú. Veď niekto musí riadiť turbíny, vypravovať, či riadiť vlaky. No zároveň je potrebné aj vystavenie preukazu na túto službu a to tiež niekto musí zaplatiť. Zavedenie takéhoto akože sociálneho opatrenia vládou má však aj zásadné negatíva.

Psychológ Dan Ariely vo svojej knihe Aké drahé je zadarmo sa zamýšľa nad tým, prečo je „zadarmo“ také lákavé, pričom píše nasledovné: *„Väčšina transakcií má svoje plusy a mínusy, ale keď je niečo ZADARMO!, na mínusy zabúdame. Konáme natoľko pod vplyvom emócií, že danú vec vnímame ako oveľa hodnotnejšiu, než v skutočnosti je. Prečo? Myslím, že je to preto, že ľudia sa v hĺbke duše boja straty. Skutočné čaro slova ZADARMO! súvisí s týmto strachom. Ak si vyberieme niečo ZADARMO!, žiadna viditeľná možnosť straty*

¹ Eur-Lex. *Excessive Deficit Procedure (EDP)*.

*neexistuje (je to zadarmo). Ale, čo ak si vyberieme vec, ktorá nie je zadarmo. Riskujeme, že sme urobili chybné rozhodnutie- možnosť straty. A tak, keď máme na výber, berieme to, čo je zadarmo.“*²

A ako vyzerá v praxi cestovanie „zadarmo.“ Nuž tak, že keď som u slovenských železníc stornoval lístok, tak mi z ceny lístka vo výške 15,00 € zrazili poplatok vo výške 7,50 €, čo je 50 % z ceny cestovného. Keď som stornoval cestovný lístok u Českých dráh alebo u súkromného prepravcu REGIOJET, tak mi bola vrátená celá suma cestovného. Samozrejme výšku vráteného cestovného ovplyvňoval kurzový rozdiel. Ale aj na tomto príklade je vidieť, že „zadarmo je v skutočnosti veľmi drahé.“ Pretože jedna skupina ľudí cestuje „zadarmo“ a niekto iný to zase musí zaplatiť, keď chce cestovný lístok stornovať cez internet. Veľa voličov si neuvedomuje, že tieto akože bezplatné služby skutočne „bezplatné“ nie sú, pretože ich financujú zo svojich daní. A platia ich aj Tí, ktorí ich reálne nevyužívajú alebo cestujú iným spôsobom. Ved' ak by boli tieto služby ako trebárs vlaky „zadarmo“ poskytované bez dotovania zľavy a nahradené zľavou 50 % z výšky cestovného, tak aj železnice môžu mať vyššie tržby, ktoré môžu reálne použiť na obnovu vozového parku, modernizácie nových tratí, či skvalitnenie služieb alebo kultúry cestovania. „Zadarmo“ znamená stagnáciu a odstránenie konkurencie z trhu. Pretože do prostredia, v ktorom monopolný subjekt poskytuje svoje služby „zadarmo“, určite nebude mať záujem vstúpiť iný poskytovateľ tých istých služieb, hoci by boli výrazne kvalitnejšie. Zákazník tak nemá možnosť porovnať, či sú lepšie služby u toho, kto ich poskytuje „zadarmo“ alebo u toho subjektu, ktorý ich poskytuje ako platenú službu.

V posledných rokoch jednotlivé vlády zaviedli do svojho slovníka pojmy ako nadmerný zisk. Z ekonomického či z účtovného hľadiska takýto zisk neexistuje. Nikto nestanovil žiadnu hranicu toho, aký zisk je nadmerný alebo aká výška ziskovosti je normálna. Toto zaviedli politici, ktorí krajinu zadlžili, či zadlžujú a potom hľadajú dôvody a spôsoby ako do štátnej pokladnice získať viac financií. V ekonomike to vyvoláva negatívne reakcie. Nakoľko namiesto toho, aby štát vytvoril podmienky, ktoré by umožnili, aby firmy mohli svoj zisk reinvestovať do rozvoja firmy a takýto zisk by bol oslobodený od dane, tak namiesto toho núti firmy platiť vyššie dane.

Taktiež sa zaviedla daň zo straty, ktorú platia firmy aj napriek tomu, že možno dočasne, či krátkodobo skončia v strate. A to aj možno preto, lebo sa rozhodli svoje zisky reinvestovať a zveľadiť jednak svoj majetok, či rozšíriť svoje podnikateľské zámery.

² ARIELY, D. 2015. *Aké drahé je zadarmo. s 62 -63.*

Čím viac vláda robí populistické opatrenia, tak zadlžuje krajinu. Tým viac sa zvyšujú dane, či odvody, tak zamestnancom a živnostníkom ostáva v peňaženkách menej peňazí.

O tom, že celkové bremeno povinných platieb na Slovensku stúpa hovorí aj analýza Konzervatívneho inštitútu a European Investment Centre.³ Z analýzy vyplýva, že celkové bremeno povinných platieb je také veľké, že zamestnanec s priemernou mzdou by potreboval vyše 230 dní na ich zaplatenie. Žiadne dane by takýto zamestnanec nemusel platiť až od 232. dňa. Deň daňového odbremenenia na Slovensku, ktorý sa prepočítava od začiatku roka tento rok pripadol na 20. augusta. Je to však o 10 dní neskôr ako v roku 2015. Kým v roku 2014 bolo celkové bremeno povinných platieb na úrovni 60,34 %, tak v roku 2023 bolo na úrovni 63,07 %. Znamená to tú skutočnosť, že o väčšine dvoch tretinách peňazí určených pre zamestnanca nerozhoduje zamestnanec, ale štát, t.j. vláda. To okrem iného znamená, že pokiaľ štát rozhoduje o viac ako 50 % našich peňazí, je možné hovoriť o návrate socializmu. Pred parlamentnými voľbami národne a sociálne orientovaní politici sľubovali silný štát. Už však nepovedali, čo takáto formulácia, čo bude takýto silný štát robiť a ako bude ovplyvňovať životy ľudí. Po voľbách sa zmenili zákony, ktoré znížili tresty za konkrétne trestné činy. Z ekonomického hľadiska sa prijal konsolidačný balíček, ktorý je pre ekonomiku a podnikateľský sektor likvidačný. Od roku 2025 vláda zavádza nové a vyššie dane, pričom konsolidácia sa ľudí nemala podľa vlády vôbec dotknúť.

Opatrenia ako vyššia daň z pridanej hodnoty, či transakčná daň prispejú k nárastu inflácie niekde okolo úrovne 5,5 % ak nie aj viac. Štát, resp. vláda namiesto toho aby osekávala svoj aparát a vládne výdavky si vybrala cestu zvyšovania daní. Zvýšili sa odvody bánk, monopolov, energetických firiem. Je veľmi veľa ľudí, ktorí si myslia, že keď vláda zdaní banky, energetické firmy, či uvalí na nich transakčnú daň, že to tieto firmy neprenesú do svojich tovarov a služieb. Pritom ekonómovia sa zhodujú v tom, že vláda vôbec nemusela robiť konsolidačný balíček. Stačilo aby sa zastavilo plytvanie verejných zdrojov. Len zrušenie 13. dôchodku, vlakov zadarmo, dotovania hypoték, zrušenie Ministerstva pre cestovný ruch, či zastavenie dotácií s plošnou energo pomocou by štátnemu rozpočtu priniesli miliardy eur. Vládni politici však tvrdia, že občania konsolidáciu nesmú pocítiť. Pritom opak sa stane pravdou. Drvivú väčšinu opatrení tak zaplatia občania cez vyššie dane a aj napríklad vo vyšších cenách. To, že vláda sa cez deficit verejných financií zadlžuje spôsobuje aj to, že vláda vyrába infláciu. Veď v roku 2025 sa predikuje priemerná inflácia okolo hranice 5,5%.

³ GONDA, P. – SCHERHAUFER, R. – ŠIMEK, J. 2024. *Bremeno povinných platieb je na úrovni 63 %. Vláda by mala šetriť, nie zvyšovať dane.*

Skutočná inflácia však bude oveľa vyššia. Veľa ľudí si neuvedomuje, že deficit verejných financií znamená dlh. Dlh znamená vyššiu infláciu. Inflácia znamená pokles životnej úrovne a kúpnej sily peňazí obyvateľstva. Samozrejme, inflácia je aj ten stav, keď v ekonomike je viac peňazí, než tovarov a služieb. Najlepšie sa to dalo pozorovať cez pandémiu COVID-19, keď Európska centrálna banka pustila do obehu cca 40 % nových eur⁴. Za tieto peniaze sa však nevyrobilo o 40 % viac áut, chleba, nepostavilo sa viac nových ciest. Vláda tieto peniaze použila na to, že preplácala podnikateľom, či firmám ušlý zisk napr. s nájмами, či zatvorila fabriky a ľudia boli platení za to, že sedeli doma.

Vláda tiež vstupuje na trh aj tým, že reguluje ceny energií, ktoré potom dotuje všetkým zo štátneho rozpočtu. Na to však musí vybrať viac daní, resp. ich zvýšiť. Energie sa kupujú za trhové ceny a tie totiž nemožno oklamať. Vláda namiesto cielených opatrení pomáha všetkým a tak vlastne plytvá finančnými zdrojmi, ktoré by sa mohli využiť niekde inde. Kým Európska centrálna banka vykonáva monetárnu politiku, tak vláda vykonáva fiškálnu politiku. To znamená, že vláda má vplyv na celkovú zadlženosť krajiny a jej výdavky v rámci daného rozpočtového roka cez deficit verejných financií. Aj Rada pre rozpočtovú zodpovednosť⁵ vo svojej analýze zo dňa 22. januára 2024 píše, že kombinácia dlho trvajúcich rozpočtových deficitov, obsluhy štátneho dlhu, či nákladov na starnutie populácie, má za následok to, že je nižšia šanca, že sa podarí udržať si dôveru finančných trhov a vláda zrejme bude mať problém si požičať na finančných trhoch. V posledných rokoch sa štát zadlžoval príliš vysokým tempom, pričom toto zadlženie bude stúpať. Rozpočtová rada⁶ prepočítala a odhadla, že momentálne zadlženie Slovenska predstavuje cca 58 % HDP. Pokiaľ podľa rady nedôjde k ozdravovaniu verejných financií, tak do roku 2040 sa dlh Slovenska viac než stonásobí a priblíži sa k hranici 170 % HDP⁷. Pod ozdravovaním verejných financií by sme nemali rozumieť iba to, že vláda bude zvyšovať len zdroje na strane príjmov vo forme zvyšovania daní a rôznych druhov poplatkov. Je nevyhnutné aby vláda prišla s opatreniami aj na strane výdavkov. Čím neskôr sa podľa mňa tieto opatrenia príjmu, tým to bude ľudí viac bolieť a pociťovať aj na svojich peňaženkách.

Je plne pochopiteľné, že opatrenia typu úplné zrušenie 13. dôchodku, či rodičovského dôchodku, vlakov, či obedov „zadarmo“ nebudú populárne. No keďže z medializovaných informácií vyplýva, že Slovenská republika si požičiava každé šieste euro, tak to samo o sebe

⁴ Yardeni Research, Inc. *ECB Policy Tools*.

⁵ MÚČKA, Z. 2024. *Konsolidácia jednu dekádu alebo postupná cesta k defaultu*.

⁶ Cena štátu. *Kolko nás stojí ministerstvo zdravotníctva?*

⁷ MÚČKA, Z. 2024. *Konsolidácia jednu dekádu alebo postupná cesta k defaultu*.

hovorí, že na tom krajina nie je dobre. Rada pre rozpočtovú zodpovednosť⁸ zároveň hovorí, že pokiaľ aj v dôsledku prudko starnúcej populácie a vysokých deficitov, ktoré sa pohybujú v rozmedzí 5 až 6 % vláda neoreže výdavky rozpočtu, tak už pred rokom 2030 môže mať krajina problém s financovaním svojho dlhu a s dôverou investorov, či s dôverou ratingových agentúr. Zároveň dlh Slovenska prekoná 80 % HDP. Rada tiež uvádza, že pokiaľ vláda nebude dostatočne reagovať, tak po roku 2030 sa výrazne zvyšuje riziko defaultu krajiny, čo neznamena nič iné, že krajina nebude schopná splácať svoje záväzky.⁹

Tu by sa mala prejaviť tvrdá ruka Európskej komisie. Pravidlá sú totiž nastavené tak, že každá krajina Európskej únie by mala spĺňať požadované kritériá. A síce, že deficit verejných financií nebude vyšší ako 3 % HDP a zároveň celkový dlh krajiny neprekročí hranicu 60 % HDP. Už dlhšiu dobu však vieme, že doposiaľ žiadna krajina nebola sankcionovaná za to, že porušila, či prekročila stanovené pravidlá. A preto žiaľ platí, že pokiaľ sa dodržiavanie pravidiel nevynucuje a tvrdo nesankcionuje, tak nikdy nemôžu byť rešpektované. Pritom ako jedným z efektívnych nástrojov by mohlo byť napríklad aj to, že krajine by mohli byť na určité obdobie pozastavené vyplácanie európskych fondov. Tieto peniaze potrebujú krajiny ako napríklad Slovenská republika na budovanie verejných investičných zámerov, ako sú napr. kanalizácie, cesty, mosty, výstavby, či modernizácia škôlok, športovísk, či zdravotníckych zariadení a podobne.

Problém so zadlžovaním Slovenska nastal najmä vtedy, keď po roku 2006 začali vládnuť socialistické alebo národno-socialistické vlády. Pred nimi však vládli vlády pravicové, ktoré prijímali potrebné reformy. Tieto reformy generovali vyššie príjmy do štátneho rozpočtu, z ktorých ťažili socialistické vlády. Tieto vlády začali prijímať populistické opatrenia s tým argumentom, že chcú zvýšiť životný štandard občanov. Nielenže minuli tie zdroje, ktoré dokázala ekonomika vygenerovať, ale navyše začali krajinu prudko zadlžovať, a to cez deficity vytvorené v každom kalendárnom roku. Doposiaľ žiadna vláda v histórii Slovenska nedokázala pripraviť vyrovnaný rozpočet. Najbližšie mala k nemu vláda v roku 2019, no napokon bol rozpočet opäť deficitný. Vyrovnaný rozpočet totiž znamená, že príjmy a výdavky sú v rovnakej výške. To, čo však vláda sama nerobí, vynucuje od iných. Napríklad mestá a obce musia hospodáriť vyrovnané, čo znamená, že ich rozpočty musia mať vyrovnané príjmy a výdavky. Aj každá zodpovedná rodina, či jednotlivец dbá na to aby mal prostriedky na chod domácnosti od jednej výplaty k druhej. No vláda na to nemusí brať

⁸ MÚČKA, Z. 2024. *Konsolidácia jednu dekádu alebo postupná cesta k defaultu.*

⁹ taktiež

ohľad, pretože si tieto peniaze môže jednak požiť a taktiež môže meniť zákony a uvaliť tak na každú osobu, či podnikateľský subjekt vyššie dane. Populistické, či nezodpovedné vlády nemyslia na budúcnosť krajiny a zdravé hospodárenie im nič nehovorí. Pravidlo, že každý sa má prikrývať takou perinou na akú má v tomto prípade neplatí. Častým argumentom takýchto vlád je to, že ľudia sa z grafov nenajedia, alebo že ľudia si predsa zaslúžia istoty a vyššiu životnú úroveň. No toto sú len prázdne frázy. Veď len v roku 2015 dával štát na železnice tri krát viac peňazí ako poskytoval ľuďom v hmotnej núdzi, ktorým štát vyplatil sumu 281 miliónov eur. Problémom je aj to, že na Slovensku je mizivá úroveň finančnej, či ekonomickej gramotnosti. Voliči vôbec nerozumejú tomu, čo znamená pojem deficit. Ľudia sa vôbec nezamýšľajú nad tým, odkiaľ vláda na nejaké svoje sľuby, či opatrenia zoberie peniaze. Populistické vlády si totiž vždy vedia nájsť triedneho nepriateľa. Ten sa verejne pranieruje a tak sa vytvára závisť, nenávisť voči bohatým a ziskovým subjektom. Takéto firmy ako napríklad banky, energetické, či telekomunikačné podniky, ale aj osoby s veľmi vysokými príjmami sú potom zaťažované špeciálnymi odvodmi, či vyššími daňami. V normálne fungujúcej ekonomike, však vláda na oplátku vytvorí prostredie, ktoré im uľahčí bežný chod podnikania ako napríklad to, že firmy si môžu vybavovať voči štátnym inštitúciám svoje povinnosti aj digitálne alebo elektronicky. Na Slovensku však vláda v minulosti naliala do digitalizácie miliardu eur, ale väčšie výsledky nie je vidieť. Kým štát mal v roku 2009¹⁰ daňovo odvodové príjmy voči HDP vo výške 28,9 %, tak v roku 2017 už tieto príjmy dosahovali úroveň 33,3%. Na konci roka 2024 sa očakáva nominálny dlh Slovenska vo výške 76 586 mld. eur. V roku 2016 bola výška tohto dlhu na sume 42 481 mld. eur. Kým dlh na obyvateľa bol v roku 2016 vo výške 7 829 eur, tak v roku 2024 bude tento dlh na obyvateľa vo 14 118 eur. Miera zadlženia sa v roku 2016 pohybovala na úrovni 52 % HDP, tak v roku 2024 bude dosahovať výšku 58 % HDP. V poslednom období môžeme počúvať od predstaviteľov národno-socialistickej vlády, že ich predchodcovia zadlžili tento štát. To sa zakladá na pravde len čiastočne. Zadlženie Slovenska za roky 2020 - 2022 bolo hlavne z dôvodu pandémie COVID- 19, energetickej krízy, či vojny na Ukrajine. Avšak boli tu aj vládne výdavky ako neadresná energetická pomoc, daňový bonus na deti, hromadné testovanie, očkovacia lotéria, neefektívny nákup očkovacích vakcín. Občanov by mal zaujímať tá skutočnosť v akej výške je nominálny dlh krajiny, pretože iba ten má skutočnú výpovednú hodnotu. Jeho zverejňovanie by napovedalo veľa o tom, ako tá ktorá vláda

¹⁰ MÚČKA, Z. 2024. *Konsolidácia jednu dekádu alebo postupná cesta k defaultu.*

hospodári a na čo tieto financie minula. Zverejňovanie výšky dlhu voči HDP totiž občanom - voličom nič nepovie. Je to iba nástroj politického populizmu a zakrývanie zodpovednosti konkrétnych politikov, či vlád.

Nielen na Slovensku, ale v Európe sa ujali moci politici a vlády, ktoré sľubovali ľuďom, že štát im vo všetkom podá pomocnú ruku a že štát ich ochráni pred všetkým. Najlepšie to vystihuje výrok amerického prezidenta Ronalda Reagana: „*Myslím, že všetci viete, že vždy som cítil, že 9 najstrašnejších slov v anglickom jazyku je: Som z vlády a som tu, aby som vám pomohol.*“¹¹

Lenže úlohou vlády, či štátu ako takého nie je každému pomáhať. Jednak na to štát nemá ani dostatok finančných prostriedkov a ani možností. Desím sa predstavy, že by mi mal štát pomáhať. A to aj preto, lebo potom by som si musel položiť otázku, koľko ma to bude stáť. Každému občanovi bez ohľadu na jeho politické presvedčenie štát pomôže najlepšie tak, že zabezpečí, aby jeho inštitúcie pracovali efektívne a pružne. Že bude chrániť práva poškodených a trestať tých, ktorý spôsobujú iným útrapy. Štát, či vláda by mala vytvárať podmienky na podporu podnikateľského prostredia. Taktiež ak chce štát pomôcť svojim občanom a zvyšovať ich životnú úroveň, tak by im mal znížiť dane a odvody, či zvyšovať rôzne odpočítateľné položky. Dnes namiesto takýchto krokov vláda hovorí, že ona sa o občana postará. Tým, že poskytuje veľa druhov dávok širokej skupine občanov, tak zvyšuje ich odkázanosť na štáte. Vláda to potom prezentuje tak, že poukazuje na to, aká je sociálna. V skutočnosti je to naopak. Veď štát nemá vlastné zdroje. Má len príjmy z daní a odvodov, či peniaze, ktoré si požičia na finančných trhoch a za ne zaplatiť dohodnutý úrok. Veľmi málo ľudí totiž rozumie tomu, aký vplyv majú úrokové sadzby v ekonomike na jednotlivé entity. Keď boli v Eurozóne úrokové sadzby vo výške 0 %, tak aj jednotlivé krajiny šetrili na splátkach úrokov nemalé peniaze. To znamená, že ak si Slovenská republika požičala trebárs miliardu eur, tak investorom nemusela za ne platiť žiadny úrok. Keď sa však úroková sadzba na dlhopise zvýšila na 3,5 %, tak krajina na nových dlhopisoch zaplatila úrok vo výške 35 miliónov eur. Ak však úroková sadzba klesne trebárs na 2 %, tak krajina zaplatí úrok vo výške 20 miliónov eur. To iba poukazuje na fakt, že krajina by mala svoje peniaze investovať zmysluplne a najmä do projektov s nejakou formou návratnosti. Je pritom jasné, že to tak nefunguje a že vláda si požičiava na chod krajiny tak ako si občan ide vziať do banky spotrebný úver na kúpu nového auta.

¹¹ Menej štátu. *Výroky Ronalda Reagana.*

Typickou črtou najmä socialistických vlád je obmedzovanie slobody a ochrana práv spotrebiteľa. Miestami to zaváňa až totalitnými a nedemokratickými praktikami. F.A. HAYEK vo svojej knihe *Cesta do nevoľníctva* na margo plánovania píše toto: *„Totalitné plánovanie podriaďuje všetky individuálne želania a preferencie požiadavkám štátu. Na realizáciu tohto účelu používa štát voči jednotlivcom rôzne metódy donucovania, ktoré ich zbavujú slobody voľby. Demokratická vláda teda musí svoje ekonomické plánovanie vykonávať spôsobom, ktorý jednotlivému občanovi zachováva možné maximum slobody voľby.“*¹² Ďalej HAYEK píše: *„Demokracia prisudzuje najvyššiu možnú mieru hodnoty každému človeku; socializmus robí z každého človeka iba vykonávateľa, iba číslo. Demokracia a socializmus majú spoločné len jedno slovo: rovnosť. Všimnite si však ten rozdiel: kým demokracia hľadá rovnosť v slobode, socializmus hľadá rovnosť v obmedzovaní a otroctve.“*¹³

Najmä socialistické vlády majú ambíciu určovať spoločnosti, čo je pre ňu dobré a čo už nie. Verejnosti sú podsúvané názory, že štát je najlepší vlastník, že štát musí garantovať to, či ono. Otázkou je, kde vláda, či štát a akou formou už zasahuje do práv a slobôd jednotlivca a ovplyvňuje tak jeho ekonomické správanie.

¹² HAYEK, F.A. 2012. *Cesta do nevoľníctva*. s. 17.

¹³ HAYEK, F.A. 2012. *Cesta do nevoľníctva*. S. 43-44.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

ARIELY, D. 2015. *Aké drahé je zadarmo*. Bratislava: Premedia. 272 s. ISBN 978-80-8159-325-3.

Cena štátu. *Kolko nás stojí ministerstvo zdravotníctva?* Dostupné na internete: <https://www.cenastatu.sk/kd-mz/>. Citované dňa 9. 12. 2024.

Európska únia. *Excessive Deficit Procedure (EDP)*. Eur-Lex. Dostupné na internete: <https://eur-lex.europa.eu/SK/legal-content/glossary/excessive-deficit-procedure-edp.html>. Citované dňa 6. 12. 2024.

GONDA, P. – SCHERHAUFER, R. – ŠIMEK, J. 2024. *Bremeno povinných platieb je na úrovni 63 %*. *Vláda by mala šetriť, nie zvyšovať dane*. Dostupné na internete: <https://konzervativizmus.sk/bremeno-povinnych-platieb-je-na-urovni-63-vlada-by-mala-setrit-nie-zvysovat-dane/>. Citované dňa 15. 11. 2024.

HAYEK, F.A. 2012. *Cesta do nevoľníctva*. Bratislava: Nadácia F.A. Hayeka. ISBN 978-80-969833-3-9.

Menej štátu. *Výroky Ronalda Reagana*. Dostupné online na: <https://www.menejstatu.sk/vyroky-ronalda-reagana/>. Citované dňa 9. 12. 2024.

MÚČKA, Z. 2024. *Konsolidácia jednu dekádu alebo postupná cesta k defaultu*. Dostupné na internete: <https://www.rrz.sk/verejne-financie-na-krizovatke/>. Citované dňa 15.11. 2024.

REASERCH, Y. *ECB Policy Tools*. Dostupné na internete: <https://yardeni.com/charts/ecb-policy-tools/>. Citované dňa 9. 12. 2024.